

T. SOMOGYI MAGDA
TOLDALÉKRENDSZEREZÉSÜNK VITÁS KÉRDÉSEI

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ III.

T. SOMOGYI MAGDA

TOLDALÉKRENDSZEREZÉSÜNK
VITÁS KÉRDÉSEI

TINTA KÖNYVKIADÓ

SEGÉDKÖNYVEK A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ III.

Sorozatszerkesztő
Kiss Gábor

A kiadás alapjául szolgáló kandidátusi értekezés opponensei
Elekfi László
V. Raisz Rózsa

ISBN 963 86013 8 8

© T. Somogyi Magda, 2000

A kiadásért felelős
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Róbert Zsófia
Műszaki szerkesztő: Bagu László

Tartalom

Előszó.....	7
Bevezetés	8
1. A dolgozat tárgya és célja	8
2. A téma feldolgozásának módja	10
I. A toldalékrendszerezés elméleti megközelítése a magyar nyelv sajátosságai szempontjából.....	12
1. A toldalékoknak a szóalakon belül elfoglalt helyével kapcsolatos kérdések.....	12
1.1. A csak szóalakzáró helyzetben előforduló morféimák.....	14
1.2. A csak szuffixumsorkezdő helyzetű toldalékok.....	18
1.3. A középhelyzetű toldalékok.....	25
1.4. A toldalékok egymáshoz viszonyított sorrendje	27
2. A toldalékoknak a tőhöz való kapcsolhatóságára vonatkozó kérdések.....	31
2.1. A szófaji meghatározottság.....	31
2.2. Az általánosság.....	33
2.3. A kötelezőség.....	34
3. A ragozás és a szóképzés elhatárolása	35
3.1. Az elhatárolási kritériumok összegzése, alkalmazása a magyarban.....	36
3.2. A harmadik toldalékkategória	38
II. A toldalékrendszerezés gyakorlata történeti és összehasonlító szempontból.....	41
1. Toldalékrendszerezésünk története	41
2. A toldalékrendszerezés mai gyakorlata más nyelvek nyelvtanainak tükrében	52
2.1. A mai angol toldalékrendszerezési gyakorlat.....	53

2.2. A mai német todalékrendszerzési gyakorlat.....	54
2.3. A mai orosz todalékrendszerzési gyakorlat.....	56
2.4. A mai török todalékrendszerzési gyakorlat.....	56
2.5. A mai finn todalékrendszerzési gyakorlat.....	58
3. A todalék meghatározások a mai magyar nyelvtanokban.....	59
3.1. A MMNyR. todalékrendszerzési szempontjai.....	59
3.2. A MMNyR.-t követő nyelvtanok definíciói.....	60
3.3. A funkcionális és formális szempontok előtérbe kerülése a todalékok elhatárolásánál.....	60
3.4. A todalékok elhatárolásának legújabb megfogalmazásai.....	62
III. A vitatott besorolású todalékok.....	65
1. Jel vagy képző?.....	65
1.1. Az <i>-É</i> morféma helye a todalékrendszerben.....	65
1.2. Az <i>-ÉK</i> morféma helye a todalékrendszerben.....	69
1.3. A <i>-BB</i> morféma helye a todalékrendszerben.....	71
1.4. A névszókhöz járuló <i>-IK</i> morféma helye a todalékrendszerben.....	74
1.5. A <i>-DIK</i> morféma helye a todalékrendszerben.....	76
1.6. A <i>-HAT</i> morféma helye az igei todalékok között.....	78
2. Jel vagy rag?.....	79
3. Rag vagy képző?.....	86
3.1. A melléknevekhez járuló ragok vagy képzők.....	87
3.2. A főnevekhez járuló esetragok vagy határozószó-képzők.....	92
4. A todalékrendszerzésel érintkező egyéb kérdések.....	96
4.1. A vitatható besorolású igenévi todalékok.....	96
4.2. (Képzőszerű) utótagok vagy (utótagszerű) képzők.....	99
4.3. A prefixumszerű előtagok.....	102
Összegzés.....	103
Felhasznált irodalom.....	105
Névmutató.....	114

Előszó

Toldalékrendszerezésünk vitás kérdéseivel 1989-ben kezdtem foglalkozni Rácz Endre biztatására, aki 1992-ben bekövetkezett haláláig figyelemmel kísérte, tanácsaival segítette munkámat.

A most közzétett dolgozat első változatát – kandidátusi értekezésként – 1994-ben készítettem el. Mind a munkahelyi, mind a nyilvános vitán az volt az általános vélemény, hogy az értekezést feltétlenül érdemes könyv alakban kiadni.

Az azóta eltelt több, mint öt évben is rendszeresen foglalkoztam a témával, az egyes részkérdésekkel kapcsolatos álláspontomat újra meg újra átgondoltam, esetenként módosítottam. Már a dolgozat első átdolgozásakor messzemenően figyelembe vettem opponenseim, Elekfi László és Raisz Rózsa rendkívül alapos és részletes bírálatát.

Mindennek eredményeként – amikor lehetőségem nyílt arra, hogy ezt a munkát megjelentessem a TINTA Könyvkiadó 1998-ban indított nyelvészeti sorozatának tagjaként – az eredetihez képest több ponton bővítettem, a legfrissebb szakirodalmi vonatkozásokat is tartalmazó kéziratot bocsáthattam a Kiadó rendelkezésére. Természetesen ezt a változatot sem tekintem véglegesnek, akár a saját, akár mások újabb vizsgálati eredményei döntést hozhatnak a még mindig nyitott kérdésekben, esetleg megváltoztathatják a korábbi eredményeket is.

T. Somogyi Magda